

Інститут управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ

**ЕКЗИСТЕНЦІЯ СТРАХУ
ЖИТТЯ І СМЕРТІ
В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ:**

МУЛЬТИМОДАЛЬНІ
ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛЬНІ АСПЕКТИ
(теоретичний та психотерапевтичний досвід)

За загальною редакцією *Галини Католик*

Видавництво Отців Василіян
«Місіонер» 2022

УДК 159.922.75

К-29

Рекомендовано до друку і використання в навчальному процесі та практичній діяльності Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 8 від 1 лютого 2022 року)

К-29 **Екзистенція страху життя і смерті в сучасних реаліях: мультимодальні та мультикультуральні аспекти (теоретичний та психотерапевтичний досвід)** /за заг. ред Г. Католик. [Колективна монографія]. – Львів: Місіонер, 2022. – 352 с.

Рецензенти:

ГАЛЯН І. М. доктор психологічних наук, професор кафедри теоретичної та практичної психології НУ «Львівська політехніка»

КОВАЛЬЧУК З. Я. доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри теоретичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ

ISBN 978-966-658-497-0

УДК 159.922.75

На обкладинці використане фото гобелена,
який виконала львівська мисткиня Лілея Квасниця-Амбіцька,
Член Національної спілки художників України.

ISBN 978-966-658-497-0

© Католик Г. В., 2022

© Видавництво "Місіонер", 2022

Зміст

Передмова	7
Józef Binnebesel, Галина Католик, Маряна Стульківська Досвід кроскультурних досліджень страху смерті (танатичного страху)	9
В'ячеслав Бліхар, Зоряна Кісіль, Галина Католик Страх смерті як детермінанта психоемоційної напруженості та професійної деформації працівників правоохоронних органів в умовах дії стрес-факторів	35
Галина Католик Страх перед дорослим життям у молоді з різних соціальних середовищ (страх майбутнього: психологічний аспект)	57
Галина Католик, Богуслава Католик Соціальні настанови молоді до суїцидальної поведінки у контексті життя та смерті	131
Галина Католик Сучасні дослідження ставлення до евтаназії сучасних студентів- медиків (між страхом життя та страхом смерті)	197
Наталія Калька, Галина Одинцова Екзистенція, екзистенційні виклики та екзистенційні переживання особистості у ковідній реальності	233
Галина Католик, Юстина Олексин, Олександр Львов Особливості екзистенційних страхів COVID-19 у пацієнтів лікарень психіатричного профілю	249
Мар'яна Миколайчук, Галина Католик, Ігор Корнієнко, Józef Binnebesel Ставлення до термінальних захворювань та смерті учнів у вчителів з різним рівнем емоційного вигорання	287
Анастасія Скаковська Особливості екзистенційних страхів у дітей з онкогематологічними захворюваннями	311
Вікторія Багрій Особливості життєвого стилю child-free: детермінанти, причини та фактори впливу.	333

**СТАВЛЕННЯ ДО ТЕРМІНАЛЬНИХ
ЗАХВОРЮВАНЬ ТА СМЕРТІ УЧНІВ
У ВЧИТЕЛІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ
ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ**

(ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОВОДИЛОСЬ
ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19).

**ATTITUDES OF TEACHERS WITH DIFFERENT
LEVELS OF EMOTIONAL BURNING
TOWARDS TERMINAL DISEASES
AND DEATHS OF STUDENTS**

(THE RESEARCH WAS CARRIED
OUT DURING THE COVID-19 PANDEMIC).

Мар'яна Миколайчук
доцент кафедри психології
та психотерапії Українського
католицького університету
e-mail: mykolaychuk@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4759-3611>

Maryana Mykolaychuk,
Ph.D. in Psychology,
Department of Psychology
and Psychotherapy
Ukrainian Catholic University

Галина Католик
доктор психологічних наук, професор
кафедри практичної психології
Львівського державного
університету внутрішніх справ
e-mail: katolyk@hotmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2169-0018>

Halyna Katolyk
doctor of psychological sciences,
professor Department
of Practical Psychology
Lviv State University of Internal Affairs

Ігор Корнієнко
канд. психол. наук, завідувач кафедри
практичної психології Львівського
обласний інституту післядипломної
педагогічного освіти, старший науковий
співробітник Українського
науково-методичного центру
практичної психології
і соціальної роботи
e-mail: ikorniyenko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7919-130X>

Ihor Korniyenko
Ph. D. in Psychology, Head of the
Department of Practical Psychology,
Lviv In-Service Teacher Training Institute
Senior Researcher Ukrainian Scientific
and Methodological center of Practical
Psychology and Social Work

Йозеф Біннебезел
Професор, доктор габ.
Кафедри реабілітації ресоціалізації
довготермінової опіки
Університету Миколи Коперника
м. Торунь
e-mail: jbinnebesel@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2533-6013>

Józef Binnebesel
prof. dr hab. Katedra Rewalidacji,
Resocjalizacji i Opieki Długoterminowej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu

Анотація

На сьогодні рідко порушується питання ставлення людей до онкохворих. Особливо нагальним є вивчення ставлення до термінальних захворювань та смерті учнів у вчителів. Кожен суб'єкт має власні фантазії щодо такого важкого захворювання, власні переживання, власні страхи, власні досвіди у родинях тощо, які проєктує на стосунок з хворими. За первинними результатами наших досліджень виявилось, що на теренах лише Львівської області 15% вчителів навчають дітей, хворих на онкологічні захворювання. У взаєминах з такими дітьми виявляються різні комунікативні взаємодії, деякі з них є вкрай травматичними для обох сторін взаємодії. Тому у первинному дослідженні нас зацікавила група вчителів, що є у зоні емоційного вигорання, як у них відбуваються зміни в емоційному фоні й як наслідок у всіх сферах комунікативної взаємодії.

Ключові слова: ставлення, термінальні захворювання, смерть, рівень емоційного вигорання.

Abstract

Today the question of people's attitude to cancer patients is rarely raised. Particularly urgent is the study of teachers' attitudes towards terminal illness and death. Each subject has his/her own fantasies about such a serious illness, his/her own experiences, his/her own fears, his/her own experiences in families, etc., which he/she projects on the relationship with the sick. According to the initial results of our research, it turned out that only in the Lviv region, 15% of teachers teach children with cancer. Relationships with such children reveal different communicative interactions, some of which are extremely traumatic for both parties of the interaction. Therefore, in the initial study we were interested in a group of teachers who are in the zone of emotional burnout, the way they change in the emotional background and as a consequence in all areas of communicative interaction.

Key words: attitude, terminal diseases, death, level of emotional burnout.

Актуальність проблеми

Україна посідає друге місце (після Угорщини) за кількістю діагностованих онкохворих у Європі [1]. Невтішні прогнози аналітиків, які передбачають зростання кількості онкологічних захворювань наступні декілька років, зокрема у дітей, вимагають не лише удосконалення методів лікування таких пацієнтів, й пошуку способів ефективної психологічної підтримки та супроводу як самих пацієнтів, так і їх близьких.

Оцінка цих статистичних даних дає можливість припустити, що кожен український вчитель, хоча б раз у житті має ймовірність зустрітись з таким непростим завданням як робота з учнем, діагноз якого свідчить про термінальність його хвороби. Приріст дітей і підлітків з невиліковними хворобами збільшує ймовірність того, що вчитель матиме досвід смерті учня у власній професійній діяльності. Це, у свою чергу, вказує на потребу вчителів, які можуть ефективно надати допомогу і зменшити емоційну напругу такого учня, а також підтримати інших дітей в класі, батьків та самих себе. На жаль, освітяни зазвичай не отримують формального навчання про надання підтримки учневі з термінальним діагнозом, його однокласникам, батькам чи щодо профілактики емоційного вигорання [50].

Цікаво, що сприйняття факту смерті залежить від багатьох чинників, зокрема, від рівня самооцінки, як вважає В. Грінберг у власному дослідженні [3], проте на думку А. Вайлера [4] важливе значення в контексті сприйняття смерті відіграють релігійні погляди людини. На сьогоднішній день в Україні немає подібних досліджень, які могли би бути цінними особливо у часи пандемії. Тому дане дослідження має на меті дослідити ставлення вчителів до смерті та термінальних захворювань учнів у зв'язку з рівнем емоційного вигорання. Ми припускаємо, що ставлення до смерті та термінальних захворювань учнів у вчителів буде різнитися в залежності від рівня емоційного вигорання та екзистенційних цінностей у вчителів.

Поняття термінальних захворювань та смерті і особливості ставлення до них у дорослих.

Під термінальним захворюванням варто розуміти хворобу на запущеній стадії з невтішним прогнозом і невідомим лікуванням [28]. Визначаючи поняття термінальної стадії К. Дока додає, що для термінальної стадії характерна низька ймовірність одужання чи ремісії, натомість на-

впаки, загальне погіршення стану здоров'я і висока ймовірність смерті протягом певного періоду часу [14].

Визначення термінального захворювання найчастіше використовується для позначення онкозахворювань та серцевих захворювань на пізніх стадіях.

У моменти зустрічі із термінальним захворюванням зовнішній світ для людини виступає і як джерело занепокоєння, і як ресурс психічної рівноваги. Смерть розглядається як комплексний феномен, який співіснує паралельно з людським життям. Очевидно, що вплив екзистенційних викликів, зокрема, страх смерті не можуть сприйматися пасивно; вони інтерпретуються людиною, наділяються особистісною значущістю та активують певні емоції. В залежності від культурного контексту та потреб суспільства, сприйняття смерті може зазнавати змін: надихнути на героїчну смерть або ж навпаки, пригнітити бажання померти.

*Рис. 1. Паліативна допомога в Україні... термінально хворі діти
(інтернет ресурс) <https://www.google.com/search>*

Е. Бекер зазначає, що страх або тривога смерті – цілком звичне явище у всіх культурах, який можна розглядати одним із найбільш мотивуючих чинників людської поведінки [6]. У більш ранніх дослідженнях автори розрізняли поняття страху смерті та тривоги смерті, проте в сучасних дослідженнях ці терміни використовуються як синоніми. Чимало факторів можуть стати причиною смерті, зокрема: старіння, голод, природні катаклізми та інші фактори. Проте, далі ми будемо розглядати смерть спричинену хворобою на термінальній стадії.

Чинники формування ставлення до термінальних захворювань та смерті.

Зважаючи на неминучість настання смерті, яка панує над кожним, є цілком логічним, що багато вчених намагались виявити фактори, які в тій чи іншій мірі пов'язані із рівнем побоювання людей перед смертю [2], [38], [48].

Досліджуючи феномен страху, тривоги та ставлення до смерті були відмічені наступні інформативні статистично значимі розбіжності між чоловіками та жінками. В огляді досліджень Д. Лестер та ін. було емпірично продемонстровано, що в загальному жінки, як правило відмічають більш високий рівень страху та тривоги з приводу смерті, у порівнянні з чоловіками [54]. Учасники дослідження також відмічали значну відмінність у переживанні тривоги та страху щодо ставлення до смерті в залежності від віку досліджуваного [22]. Дослідження показали обернений взаємозв'язок між віковими групами, а саме: респонденти старшого віку мали більш низький рівень страху та тривоги смерті [58].

Виходячи з того, що більшість світових релігій порушують екзистенційні питання: тему сенсу життя та життя після смерті, є велика ймовірність того, що фактор релігійності матиме вплив на формування ставлення до питання смерті [12]. Багато вчених намагались дослідити те, як люди дають собі раду із питаннями смерті та смертності зважаючи на їх релігійні вподобання. Загальна ідея полягала у тому, що релігія, даючи відповіді на екзистенційні питання пов'язані із життям та смертю, дає надію і відчуття контролю, які на думку К. Юнга [34], можуть знизити переживання всепоглинаючої тривоги, причиною якої є неминучість смерті, до якої, на його думку, людина готується другу половину свого життя, тоді як релігія може надати змісту цьому процесу. Досліджуючи релігійні погляди людей та їх сприйняття смерті, перші дослідження Х. Фейфел [20] незважаючи на гіпотезу про адаптивну функцію релігії в зниженні страху перед смертю, виявив, що релігійні люди відзначають у себе вищий рівень тривоги перед смертю, аніж люди, які вважають себе нерелігійними. Проте, повторивши своє дослідження, згодом отримує результат, який свідчить про негативний зв'язок між релігійністю та страхом смерті [19]. В. Флоріан та ін. [21], провівши дослідження, дійшли висновку, що тривога про смерть (а саме, думка про можливе майбутнє покарання) властива дуже релігійним людям, проте вони менше турбуються про інші аспекти смерті (наприклад, те що вони загинуть внаслідок нещасного випадку). Отримані результати недавнього

дослідження свідчать про позитивний зв'язок між релігійністю та позитивним ставленням до смерті (в контексті природнього кінця життя) і негативний зв'язок із негативним ставленням до смерті (смерть як невдача) [10].

Рис. 2. «Бережіть себе, щоб Богу було легше берегти вас». Якою буде релігія після карантину? (*інтернет ресурс*) <https://hromadske.ua/posts/berezhit-sebe-shob-bogubulo-legsh>

Наше сприйняття себе та своїх вчинків може віднайти відображення у ставленні до питання смерті. Ставлення до факту власної смертності залежить від рівня самооцінки. Іншими словами, почуття власної гідності може знизити тривогу перед смертю. Дослідження впливу невдач на страх смерті, виявило цікаві результати, які демонструють, що висока самооцінка буде слугувати буфером для переживання тривоги смерті. Таким чином було встановлено кореляцію між рівнем самооцінки та страхом перед смертю [29]. Також було відмічено, що висока самооцінка зменшує рівень тривожності, яка викликана очікуваннями переживання небезпеки чи переглядом зображень, які пов'язані із смертю [27].

Часто думка про смерть стає причиною появи дуже сильного емоційного відгуку, який в свою чергу пробуджує різні захисні механізми людської психіки, зокрема, ми часто вдаємось до механізму заперечення. Те, яким чином ми будемо давати собі раду з явищем смерті на рівні когніцій та емоцій залежить від того чи загроза смерті є безпосередньою, чи людина, перебуваючи в безпечних умовах, просто буде роздумувати над питанням смерті. У першому випадку цілком ймовірно, що

людина відреагує на таку загрозу страхом; тоді як під час роздумів про перспективу померти ймовірність викликати переживання страху зменшується [57]. Отож, в залежності від контексту наша психіка буде або не буде вдаватись до використання механізмів захисту.

Отже, наведені вище аргументи можуть бути доказами того, що ставлення до феномену смерті може різнитись в залежності від різних соціологічних та психологічних чинників. Важливу роль у сприйнятті людиною смерті відіграє стать та вік, адже існують докази того, що чоловіки в меншій мірі у порівнянні із жінками переживають наближення смерті, а з віком люди формують більш позитивний погляд на зустріч зі смертю. Також неоднозначні дані було отримано дослідниками при вивченні питання ставлення смерті через призму релігійних поглядів людини: з однієї сторони віра у вищі сили дає змогу знизити рівень тривоги перед смертю, проте переживання про розплату за земні гріхи підвищує тривогу перед смертю. Також існують дані, які свідчать про те, що люди з високою самооцінкою простіше переживатимуть страх смерті, у порівнянні із людьми, які мають безліч сумнівів щодо себе. І очевидним є вплив переживання втрати близької людини на зниження рівня задоволення життям.

Феномен емоційного вигорання вчителів та його вплив на особистісну чуйність

Виходячи з нашої гіпотези про взаємозв'язок між особливістю ставлення до термінального захворювання та смерті учня, а також рівнем емоційного вигорання вчителів, зосередимось детальніше на конструкті емоційного вигорання у вчителів.

Відомо, що робота у вимірі людина-людина, умовою якої є часте спілкування та прагнення відповідати очікуванням з боку керівництва – рутинне явище серед працівників багатьох професій. Негнучкий графік, довгий робочий день та постійний контакт із людьми збільшують ймовірність виникнення емоційного вигорання серед працівників соціальних професій, зокрема вчителів [9].

Під психологічним терміном емоційного вигорання варто розуміти стан фізичного і емоційного спустошення, яке стає на заваді виконанню будь-якої діяльності. До цього стану можуть призвести частий стрес, розчарування, депресія та втома від професійної діяльності. Очевидно, перебуваючи у такому стані людина буде спостерігати значне зниження ефективності у професійній сфері [24], [46].

Рис. 3. Що найбільше болить українським вчителям та що їх підтримує (інтернет ресурс) <https://www.google.com/search>

У переживанні напруження та виснаження, яке отримало назву емоційного вигорання, можна виділити три компоненти через які феномен емоційного вигорання можна дослідити емпіричним шляхом. Першим компонентом емоційного вигорання за теорією К. Жанга є емоційне виснаження, причиною якого є хронічний стрес на робочому місці; також емоційне вигорання часто супроводжується втомою, розчаруванням, депресивністю, пригніченим настроєм та відчуттям невдоволення [61]. Х. Маслач [44] у своїх роботах зазначає, що емоційне виснаження виникає у відповідь на інтенсивну взаємодію з іншими людьми.

Наступним аспектом емоційного вигорання є деперсоналізація, яку К. Жанг розглядає в контексті викладання та виділяє як стан, що передбачає цинічне, образливе, нелюдське та безособистісне ставлення вчителів по відношенню до учнів [61]. Тоді як Х. Маслач характеризує деперсоналізацію як негативне ставлення чи безсердечну реакцію по відношенню до людей [44]. Також існують дані, що серед медичного персоналу переживання деперсоналізації призводить до збільшення кількості лікарських помилок та зниженням співчуття та чутливості до пацієнтів [39].

Під зниженням особистісних досягнень варто розуміти стан, в якому перебуває людина, що характеризується втратою впевненості у власних силах і негативному сприйнятті себе, а також зниженні відчуття компетентності і успіху у роботі з людьми [44], [46].

Досліджуючи фактори емоційного вигорання, С. Патрік помітили значну роль таких змінних, як стать та сімейний стан на схильність вчи-

телів до розвитку емоційного вигорання. Незаміжні вчителі жіночої статі демонструють більшу схильність до емоційного вигорання, у порівнянні із тими, хто перебуває у шлюбі [49].

В метааналітичному аналізі досліджуючи питання задоволення роботою в залежності від статі А. Айдін та ін. [3] дійшли висновку, що вчителі-чоловіки відмічали більше задоволення роботою у порівнянні із вчителями жіночої статі. Значні відмінності в аспекті вигорання серед вчителів пов'язані з такими демографічними змінними як розташування навчального закладу: у селі чи у місті, від змінної статі, довіри серед колег та років досвіду вчителювання [21].

В. Домбровський та ін. досліджуючи та аналізуючи зв'язок між особливостями мотивації до роботи та професійним вигоранням серед вчителів сільських та міських литовських шкіл, які мають не менше п'яти років робочого стажу, дійшли висновку, що мотиви задоволення роботою і соціальний статус займають найнижчі позиції в структурі мотивації. Проте, у процесі дослідження було встановлено кореляцію між емоційним спустошенням, економічним мотивом і мотивом кар'єрного зростання в обох групах вчителів [15].

У дослідженні зв'язку між задоволенням роботою та почуттям довіри у стосунках між вчителем та шкільним колективом аналіз даних зібраних серед 2091 вчителів в середніх школах в Бельгії показав позитивний зв'язок між довірою вчителя до учнів, батьків, колег, директора та задоволенням роботою [43]. Отож, підвищення якості соціальних стосунків здатне позитивно вплинути на задоволення вчителів від виконання професійної діяльності, що у свою чергу, як можна припустити, зменшить ймовірність розвитку емоційного вигорання на робочому місці.

Дані досліджень різних періодів визначають стрес як одну із найбільш поширених проблем серед працівників навчальних закладів, в більшій мірі серед вчителів [36], [13]. За останні роки ця проблема набуває глобальних масштабів, зважаючи на те, що кожен третій вчитель згідно із результатами дослідження вважає процес викладання дуже стресовим [7].

Спроби дослідити джерело стресу за різних умов виявили велику кількість чинників, які можуть спричиняти його, включаючи поведінковий аспект учнів та проблеми з дисципліною, низький рівень зацікавленості в процесі навчання, велике навантаження і брак часу, конфлікти ролей і нечіткі рольові межі, конфлікти у колективі та стосунки із керівництвом та адміністрацією, а також тиск та високі вимоги з боку

батьків [16]. Цікавим також є те, що досліджуючи вищезазначені фактори стресу, які є досить поширеними серед педагогів, реакції на ці фактори з боку вчителів різняться [47]. Зокрема, у деяких учасників дослідження було відмічено психологічну симптоматику різного рівня важкості: починаючи від розчарування, тривожності та дратівливості до емоційного вигорання, також були зафіксовані психосоматична та депресивна симптоматика [16], [36]. На основі вищезазначеного емоційне вигорання серед вчителів є частим явищем, яке спричиняє труднощі та дискомфорт як в професійній, так і в особистісній сферах.

Безумовно професійне вигорання передусім чинить негативний вплив на соціальну взаємодію між вчителем та учнем. Зазвичай, емоційне вигорання на робочому місці є причиною зниження до мінімуму реакції вчителя з точки зору його включеності, готовності докладати зусиль та інвестувати у навчальний процес. Виходячи з цього можна припустити обернений взаємозв'язок між частотою визнання досягнень учня, його підбадьоренням та мотивації із збільшенням рівня емоційного вигорання з боку вчителя. Також ретельність підготовки до уроку та залученість у діяльність класу буде знижуватись з боку вчителя, а також, очікується збільшення критичних зауважень, по мірі поглиблення стану емоційного вигорання вчителя.

Отож для працівників сфери людина-людина стан емоційного виснаження є добре відомим. Емоційне вигорання супроводжується низкою негативних переживань: прослідковується зниження здатності до співпереживання, тобто людина стає менш чутливою до переживань інших. Також значну роль у схильності до переживання стану емоційного виснаження відіграють соціально-демографічні показники.

Психологічні чинники екзистенційної сповненості вчителів

До чинників емоційного вигорання також належить рівень показника екзистенційної задоволеності життям, екзистенційного сенсу [50]. Задоволення екзистенційних потреб має пряме відношення до способу життя, яке наповнене сенсом і ціллю [60]. Людське існування сповнене екзистенційними обмеженнями, здолавши які, людина здатна повноцінно жити. До них можна віднести також прийняття власної смертності, обмеження потенційних можливостей, прийняття того, що ми є всього лиш частиною реальності. Проте, людина прагне розвивати свою здат-

ність досліджувати і розвивати свої можливості прийняття інакшості світу зовні. На шляху виконання цих завдань людина віднаходить сенс життя та відчуття власної повноцінності. Ці завдання можна окреслити в рамках прийняття себе, самоактуалізації та самотрансцендентності. Ці три аспекти можна трактувати як основні орієнтири для досягнення екзистенційного задоволення.

Ідея трьохвимірного самовдосконалення була популяризована серед психологів гуманістичного та екзистенційного напрямків. Зокрема, К. Роджерс, характеризуючи прийняття себе, згадує про людей, які сповідують цінності, заради суспільного схвалення чи поваги з боку інших, які ніби намагаються купити всезагальну любов [52]. Тоді як А. Маслоу для потреби самоактуалізації відводить перше місце у своїй ієрархічній моделі, вважаючи що це шлях, який веде до знаходження самого себе. В той час, як на думку В. Франкла бажання перевершити себе є сутністю людського існування, яка в кінцевому результаті дарує вищий сенс життя [17].

Взаємозв'язок між екзистенційною наповненістю та емоційним вигоранням впливає із погляду на прагнення нашої психіки до здорового функціонування. В. Франкл [72] у своїх роботах розглядав термін екзистенційний вакуум, під яким мав на увазі життя без сенсу та цілі, для якого властиві переживання нудьги та бажання позбавитись її через відволікання. Тоді як протилежний термін до екзистенційної наповненості має на увазі спосіб життя наповненого сенсом та ціллю.

Рис. 4. Викладачі та здобувачі вищої освіти (Г. Католик та М. Миколайчук із випускниками вишу 2020 р. (З приватної колекції Г. Католик та М. Миколайчук)

Отож, людині потрібно відчувати свою значимість для світу. В теперішньому часі робота зайняла місце альтернативного джерела сенсу. Сучасна людина намагається багато працювати, сподіваючись наповнити власне життя сенсом. А тому часто причиною вигорання стає недостатнє відчуття значимості та корисності для інших. Коли людина зазнає невдачі у своїх стараннях, вона потрапляє під ризик емоційного вигорання.

Таким чином, висуваючи нашу гіпотезу, ми виходимо з теоретичного аналізу, схематично представленому у вигляді теоретичної моделі (див. Рис. 5).

Рис. 5. Теоретична модель залежності ставлення до смерті учнів у вчителів від рівня емоційного вигорання

На даному рисунку зображено складові, які визначають ставлення до термінальних захворювань та смерті. Зокрема, мова йде про соціально-демографічні чинники, а саме стать, де жінки в порівнянні з чоловіками піддаються більшому страху перед смертю; також, в залежності від віку людина здатна змінювати своє ставлення щодо явища смерті; сімейний стан, зокрема, перебуваючи у стосунках люди почувають себе більш безпечно і тема смерті сприймається ними менш тривожно, ніж це переживають самотні люди; релігійні погляди, які регулюють тривогу; самооцінка, яка виступає буфером для тривоги перед загрозою життю. Також важливу роль у цій моделі відіграє емоційне вигорання, рівень здатен чинити вплив на чуйність, зокрема і до тем, які стосуються смерті.

Отож, теоретична модель передбачає, що формування ставлення до термінальних захворювань учнів серед вчителів залежить соціально-демографічних чинників та від рівня емоційного вигорання, яке професії вчителя є частим явищем.

Організація та етапи емпіричного дослідження ставлення до смерті та термінальних захворювань учнів у вчителів з різним рівнем емоційного вигорання

Емпіричне дослідження проводилось протягом 2020-2021 років у межах спільної міжнародної наукової співпраці науковців Торунського університету імені Миколая Коперніка (професор Йозеф Біннебезель), кафедри практичної психології Львівського державного університету внутрішніх справ (професор кафедри Галина Католик), кафедри практичної психології Львівського обласного інституту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (доцент Ігор Корнієнко) й кафедри психології та психотерапії Українського католицького університету (доцент Мар'яна Миколайчук). До проведення наукового дослідження також була долучена студентка УКУ Юлія Жезнічек. Групу досліджуваних склали вчителі українських шкіл західного регіону України, яким було запропоновано заповнити психодіагностичну онлайн форму.

Для дослідження ставлення до смерті та термінальних захворювань учнів у вчителів з різним рівнем емоційного вигорання нами було відібрано ряд методик, які дозволяють:

- дізнатись думки, досвід та очікування вчителів щодо ситуації, яка пов'язана із онкозахворюванням учня, а також із його смертю. Для

цього було використано та перекладено анкету проф. Й. Біннебізеля, яка містила 56 питань, що стосувались віку, визначення рівня чуйності до термінальних захворювань та смерті учня;

- визначити рівень екзистенційної наповненості. Для цього ми обрали методику «Тест екзистенційних мотивацій» А. Ленгле, П. Едхарда;
- дослідити рівень емоційного вигорання. Для цього нами була використана «Методика визначення психічного вигорання» А. А. Рукавішнікова.

В онлайн-формі респондентам було надано більш детальні інструкції щодо проходження дослідження та заповнення методик.

У дослідженні взяли участь 279 досліджуваних, що перебували на курсах підвищення кваліфікації вчителів Львівського інституту післядипломної освіти: 268 жінок та 11 чоловіків. Вік досліджуваних склав від 20 до 67 років ($M=42$, $SD=11$).

До нашої групи досліджуваних увійшли 69,8% вчителів з загальноосвітніх шкіл, тоді як 30,2% учасників дослідження були представниками спеціальних шкіл.

Більшість учасників дослідження навчають математики, фізики чи хімії (38,9%), на другому місці за кількісним показником є вчителі сферою викладання яких є гуманітарні предмети (21,1%), також значна частина досліджуваних викладають психологію (14,7%); найменшу частку у нашому дослідженні склали вчителі, які навчають біології чи географії (1,1%) та християнської етики (1,1%).

Аналіз ставлення до термінальних захворювань та смерті учня

На питання анкети «**Чи у своїй практиці Ви зустрічались з тим, що учень мав онкологічне захворювання?**» 16,8% досліджуваних відповіли ствердно, тоді як 83,2% не переживали такого досвіду. Серед тих досліджуваних, які у своїй професійній діяльності зустрілись з досвідом онкозахворювання учня переживали цю ситуацію як: шок – 14,3%; жаль і смуток – 39,3%; активні дії допомоги – 46,4%. З тих, хто зустрічався з ситуацією онкозахворювання учня, серед речей, які на їх думку вони зробили добре, обрали: надали психологічну підтримку – 25%; встановили більш тісний контакт з батьками та запропонували допомогу – 14,6%; «закрили очі» на невиконання домашніх завдань, погану поведінку – 2,1%. Серед речей, які, на їх думку, вони зробили погано,

обрали варіанти: сумнівались – 14,3%; уникали контакту – 7,1%. 7,1% вчителів не дали відповіді на це питання. Інші вказали, що не вдавались до жодних проявів поведінки, яку вважають поганою. Також, досліджувані, котрі зустрічали з такою ситуацією відмічали, що насамперед боялися: погіршення стану учня 41,7%; зашкодити учневі 20,8%; смерті учня 12,5%.

Серед тих, котрі не зустрічались із подібною ситуацією відмітили, що боялися б: погіршення стану – 32,1%; зашкодити учневі – 13,7%; образити учня, а також власної некомпетентності – 9,9%.

Зі смертю учня зустрілось 13,3% досліджуваних, і відповідно 84,2% не зустрічались. З тих, хто мав досвід смерті учня у своїй практиці серед дій, які, на їхню думку, вони зробили добре, відзначили: моральна підтримка – 22,2%; підтримка батькам – 18,5%; молитва 18,5%; «звернулася/-вся за порадою до іншого вчителя» 3,7%. Серед речей, які, як вони вважають, зробили погано: «переживала/-в жаль про те, чого не зробив» – 25% та «мала/-в різні страхи» – 25%, проявила/-в байдужість, імпульсивність, накручування думок, не надала/-в підтримки рідним – 12,5%. Серед страхів та негативних емоцій домінували безпорадність перед смертю та стражданнями 17,4%; що це може статись з їх рідними 13%. Ті, які не мали в практиці досвіду смерті учня зазначають, що будучи в такій ситуації вони б переживали зате, як дають собі раду рідні 17,8%; боялися би безпорадності перед смертю та стражданнями 15%.

Кореляційний аналіз показників віку, стажу, емоційного вигорання та рівня чутливості до термінальних захворювань учня.

У нашій роботі ми припускали, що з віком вчителі будуть менш чутливими до ситуацій з термінальними захворюваннями учня. Для того, щоб з'ясувати особливості зв'язку між шкалами «Вік» та шкалою «Інтегральний показник чутливості до термінальних захворювань» нами було проведено кореляційний аналіз. Було з'ясовано, що існує статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між віком та інтегральним показником чутливості до термінальних захворювань ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$). Отримані дані вказують на те, що чим старшою є особа тим нижча у неї чутливість до термінальних захворювань, зокрема, менше страхів та сильних негативних емоцій щодо ситуації з онкохворим учнем. Ймовірно, такий результат можна пояснити тим, що з віком люди більш раціонально сприймають факт невідворотності смерті. Адже, можна припусти-

ти, що у старших досліджуваних акцент зміщений з роботи на сім'ю та дітей, а те що відбувається на роботі там і залишається. Також, можливо з віком відчуття того, що після фізичної смерті вони залишають після себе слід зменшує їхню тривогу. Як доказ, дослідження, яке було проведено серед лікарів різних галузей оприявило результати, які свідчать, що люди з багаторічним професійним стажем, які були відносно старшими мали більш низький рівень страху [29]. Тоді як, страх смерті для людини молодого віку пов'язаний з страхом втрати чогось надбаного та створеного, тоді як з віком людина відпускає свою прив'язаність до матеріальних речей і разом з тим зменшується страх смерті. Виходячи з того, що люди з більшим професійним стажем теж виявляють меншу чутливість до термінальних захворювань та смерті учня можна пояснити тим, що на їхніх очах виросло багато дітей і вони сприймають життя як процес, що ніколи не зупиняється. Подібні результати були отримані Дж. Гессер та колегами, котрі у своєму дослідженні виявили серед групи старших людей більший рівень прийняття смерті та менший рівень страху смерті, аніж в інших вікових групах [26].

Також отримані нами результати вказують на те, що існує статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між стажем та інтегральним показником чутливості до термінальних захворювань учня ($r = -0,30$, $p \leq 0,05$). Отримані дані вказують на те, що чим більшим є професійний стаж особи тим порівняно нижча у неї чутливість до термінальних захворювань.

З'ясовано, що існує статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між віком та показником психоемоційного виснаження ($r = -0,21$, $p \leq 0,05$). Тобто це означає, що чим старшою є людина, тим порівняно нижчий у неї показник психоемоційного виснаження, а це означає, що особа у меншій мірі помічає за собою хронічну емоційну та фізичну втому від робочої атмосфери. І навпаки, чим молодшою є особа тим більше вона за собою помічає емоційну та фізичну втому.

Ми отримали статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між віком та показником особистісного віддалення ($r = -0,22$, $p \leq 0,05$). Що, у свою чергу, вказує на те, чим старшою є особа тим порівняно нижчий у неї показник особистісного віддалення, тобто з віком особа помічає за собою збільшення байдужості і зниження включеності як в процес роботи, так і в справі колег та професійного оточення. І навпаки, більш молоді працівники школи переживають небайдужість до того, що відбувається в робочому середовищі.

Також нами було виявлено, що існує статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між показником стажу та шкалою особистісного віддалення ($r = -0,22$, $p \leq 0,05$). Що, попри це, вказує на те, чим більший професійний стаж має особа, тим порівняно нижчий у неї показник особистісного віддалення.

Існує статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між шкалою «Сенс життя» та шкалою «Психоемоційне виснаження» ($r = -0,27$, $p \leq 0,05$). В свою чергу це означає, що люди, котрі в більшій мірі переживають своє життя як таке, що наповнене сенсом, тим нижчий у них є рівень психоемоційного виснаження. Тобто люди, котрі у більшій мірі відчують в собі сили, щоб впоратись з проблемами, мають інтереси та бачать сенс в житті, тим в меншій мірі вони переживають фізичне та емоційне виснаження, що призводить до емоційного вигорання.

Також ми виявили статистично значущий обернений кореляційний зв'язок між шкалою «Сенс життя» та показником «Особистісне віддалення» ($r = -0,20$, $p \leq 0,05$). Це вказує на те, що чим більш наповненим сенсом життям живе людина, тим у меншій мірі у неї наявні прояви соціальної дезадаптації в професійній сфері, дратівливість та нетерпимість у ситуації спілкування, негативне ставлення до інших.

На наступному етапі дослідження ми розділили досліджуваних на дві групи за інтегральним показником чутливості до термінальних захворювань учня. Для цього ми провели кластерний аналіз. В результаті проведеного кластерного аналізу на основі аналізу ієрархічного дерева досліджувана група була поділена на 2 кластери.

З'ясувавши, до якого кластеру можна віднести показники кожного з досліджуваних, ми поділили досліджуваних на дві групи. Відповідно у першу групу увійшли досліджувані з низьким рівнем чутливості до термінального захворювання учня (нижчим рівнем емоційного залучення), у другу – з високим рівнем.

У досліджуваних групах був проведений порівняльний аналіз для встановлення відмінностей у показниках емоційного вигорання та екзистенційної сповненості.

Оскільки дві вибірки є незалежними, а розподіл даних не узгоджений з нормальним, ми використали непараметричний критерій Манна-Уїтні. У результаті статистично значимих відмінностей між групами з високим та низьким рівнем чутливості до смерті виявлено не було. Тобто, ці групи є схожими між собою за показниками психоемоційного виснаження,

особистісного віддалення, професійної мотивації, фундаментальної довіри, фундаментальної цінності, самоцінності та сенсу життя.

Отримані дані вказують, що наша гіпотеза про те, що вчителі з різними показниками рівня емоційного вигорання відрізнятимуться за показником чутливості до переживання термінального захворювання та смерті учня та смерті учня не підтвердилась.

Можливими обмеженнями нашого дослідження є онлайн формат та статевая однорідність групи досліджуваних.

Незважаючи на обмеження процедури дослідження, результати, які ми отримали вказують на те, що психологічна компетентність у сфері реагування в ситуації термінального захворювання учнів та смерті є вкрай затребуваною. Отримані нами результати можуть бути корисними для впровадження тренінгів/курсів для освітян зокрема, і людей, які працюють у сфері людина-людина, з метою здобуття знань та навичок надання першої психологічної допомоги і, як результат, зменшення тривоги та емоційного вигорання у майбутньому.

Висновки

Ставлення до смерті та те, що може призвести до неї – тема, яка з давніх-давен турбувала людство. Ставлення до термінальних захворювань та смерті зумовлено багатьма чинниками, зокрема, від статі, віку, релігійних переконань, які розширюють конструкт страху смерті, рівня самооцінки. Також переживання досвіду смерті здатне змінити сприйняття людиною її власного життя. Важливу роль у ставленні до смерті та термінальних захворювань відіграє емоційне вигорання, яке може впливати на чутливість щодо теми смерті. Тоді як переживання екзистенційної сповненості зменшує рівень емоційного вигорання.

Опрацювавши результати нашого дослідження, ми з'ясували, що 16,8% вчителів у своїй практиці стикались із онкологічним захворюванням учнів, 13,3% зі смертю учнів. При цьому 53,6 % вчителів переживали важкі емоції такі, як шок, жаль, сильний смуток. 17,4% вчителів зазначили, що переживали розгубленість стосовно того, як будувати контакт з таким учнем, чи загалом уникали контакту. Серед страхів домінували страх зашкодити учневі, стати свідком погіршення його стану.

Також в результаті статистичного аналізу було з'ясовано, що з віком та професійним стажем чутливість до термінальних захворювань та смерті учня знижується. Проте це не обов'язково свідчить про зростан-

ня компетентності, швидше про зниження емоційної залученості в процесі того, що відбувається в професійному житті.

Результати нашого дослідження є важливими, зважаючи на збільшення кількості онкохворих серед дітей шкільного віку, адже можна припустити, що стосунок вчитель-учень, вчитель-клас зазнає змін під впливом ситуацій, пов'язаних з термінальним захворюванням чи смертю учня. Саме тому є важливим розуміти, які чинники можуть сприяти здоровій та підтримуючій атмосфері в стосунку вчителя та учня з термінальним захворюванням. З'ясовано, що вплив емоційного виснаження вчителя не залишається безслідним і може зробити перебування такого учня в навчальному просторі більш некомфортним. І навпаки, нестача знань і компетентності вчителів щодо реагування у даній ситуації може посилити емоційне вигорання у вчителів.

Відтак підвищення обізнаності вчителів стосовно перебігу та прогнозу певних термінальних, зокрема онкологічних захворювань, психологічної компетентності вчителів стосовно того, як керувати власними емоціями у ситуації термінального захворювання та смерті учня, як організувати підтримуюче середовище в класі, як будувати педагогічний стосунок з учнем та співпрацювати з батьками є вкрай важливими прогностичними чинниками підтримуючого середовища для учня та профілактики емоційного вигорання вчителів.

Список використаних джерел:

1. Щороку збільшується кількість людей, які повертаються до нормального життя після лікування раку [Електронний ресурс] // Центр громадського здоров'я МОЗ України. 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://phc.org.ua/news/schoroku-zbilshuetsya-kilkist-lyudey-yaki-povertayutsya-do-normalnogo-zhittya-pislya>.
2. Aday, R. (1984). Belief in afterlife and death anxiety: Correlates and comparisons. (15), 67-75.
3. Aydin, A. U. (2012). The effect of gender on job satisfaction of teachers: a meta-analysis study. *Social and Behavioral Sciences*, 356-362.
4. Aydogan I. (2009). Burnout among Turkish high School teachers working in Turkey and abroad: a comparative study. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* (7(3)), 1249-1268.
5. Bengtson, V. L. (1977). Stratum contrasts and similarities in attitudes toward death. *Journal of Gerontology* (32(1)), 76-88.
6. Becker E. (1973). The denial of death. New York: Free press
7. Borg M. G., (1990). Teachers' perception of primary school children's undesirable behaviours. *British Journal of Educational Psychology*, стр. 220-226.
8. Boyle G. J., (1995). A structural model of the dimensions of teacher stress. s. *British Journal of Educational Psychology*, стр. 46-67.
9. Chan, D. W. (2006). Emotional intelligence and components of burnout among Chinese secondary school teachers in Hong Kong. *Teaching and Teacher*, 1042-1054.
10. Christopher A., (2006). Beliefs about one's own death, personal insecurity, and materialism. *Personality and Individual* (40), стр. 441-451.
11. Cooper C., (1995). Stress in the Teaching Profession. B. Routledge, *Teachers Under Pressure* (168-178). London.
12. Dezutter J., (2009). The Role Of Religion in Death Attitudes: Distinguishing Between Religious Belief and Style of Processing Religious Contents. (33(1)), стр. 73-92.
13. Dick van R., (2001). Stress and strain in teaching: A structural equation approach. *British Journal of Educational Psychology* (71), стр. 243-259.
14. Doka, K. J. (2013). *Counseling individuals with life-threatening illness*. New York: New York: Springer Publishing Company.
15. Dombovskis V., (2011). Motivation to work and the syndrome of professional burnout among Teachers in Latvia. *Social and Behavioral Sciences*, 98-106.
16. Dunhman J. (1992). *Stress in teaching (2nd ed.)*. London: Routledge.
17. Frankl V. (1962). Psychiatry and man's quest for meaning. *Journal of Religion and Health* (1(2)), 93-103.
18. Evers W., T. W. (2005). Constructive thinking and burnout among secondary school teachers. *Social Psychology of Education* (8), 425-439.
19. Feifel, H. &. (1973). Who's afraid of death? *Journal of Abnormal Psychology*, стр. 38-45.
20. Feifel, H. (1959). *Attitudes toward death in some normal and mentally ill populations*. New York: McGraw-Hill.
21. Florian, V. &. (1983). Fear of personal death: Attribution, structure, and relation. *Journal of Personality and Social Psychology* (44), стр. 600-607.

22. Fortner, B. V. (1999). Death anxiety in older adults: A quantitative review. *Death Studies*, 387-411.
23. Fortner, B. V. (2000). Correlates of death anxiety in older adults: A comprehensive review. In A. Tomer (Ed.), *Series in death, dying, and bereavement. Death attitudes and the older adult*, 95-108.
24. Freudenberger, H. J. (1974). Staff burnout. *Journal of Social Issues*, 159-165.
25. Friedman H. S. (1995). Childhood conscientiousness and longevity: Health behaviors and cause of death. *Journal of Personality and Social Psychology*, 696-703.
26. Gesser, G. W. (1987-1988). Death attitudes across the life-span: The development and validation of the Death Attitude Profile. *Journal of Death and Dying* (18(2)), 113-128.
27. Greenberg J., & K. (2008). Terror management theory: Implications for understanding prejudice, stereotyping, intergroup conflict, and political attitudes. *Social and Personality Psychology Compass* (2).
28. Greenberg J., S. S. (1992). Why do people need self-esteem? Converging evidence that self-esteem serves an anxiety-buffering function. *Journal of Personality and Social Psychology*, стр. 913-922.
29. Harris, P. N. (2014). *Mosby's dictionary of medicine, nursing and health professions*. Sydney:: Elsevier Health Sciences.
30. Hayes J., S. J. (2008). Evidence for the death thought accessibility hypothesis II: Threatening self-esteem increases the accessibility of death thoughts. *Journal of Experimental Social Psychology*, (44), стр. 600-613.
31. Hui D., N. Z. (2014). Concepts and Definitions for «Actively Dying,» «End of Life,» «Terminally Ill,» «Terminal Care,» and «Transition of Care». *Journal of Pain and Symptom Management*, 77-89.
32. Innstrand S.T., L. E. (2008). Positive and negative work-family interaction and burnout: a longitudinal study of reciprocal relations. *Work Stress* (22), 1-15.
33. Johnson, C. L. (1997). *Life beyond 85 years: The aura of survivorship*. New York: Springer.
34. Jung, C. G. (1965). *The soul and death*. New York: McGraw-Hill Book Company.
35. Kastenbaum, R. (2006). «Definitions of Death». *Encyclopedia of Death and Dying*.
36. Kyriacou C., P. J. (1985). Teacher stress and psychosomatic symptoms., *British Journal of Educational Psychology*, 61-64.
37. La`ngle A., O. C. (2003). The existence scale: a new approach to assess the ability to find personal meaning in life and to reach existential life fulfilmen. *European Psychotherapy* (4(1)), 135-146.
38. Lester, D. (1967). Experimental and correlational studies of the fear of death. *Psychological Bulletin* (67), 27-36.
39. Linzer M, G.-C. L. (2018). Preventing Physician Burnout. *American Medical Association STEPS Forward*.
40. Loonstra B., B. A. (2007). Conceptualization, construction and validation of the existential fulfilment scale. *European Psychotherapy* (7(1)), 5-18.
41. Pines M. A. (2000). Treating career burnout: a psychodynamic existential perspective. *Journal of Clinical Psychology* (56(5)), 633-642.

42. Maele D. V., H. M. (2012). The role of teacher and faculty trust in forming teachers' job satisfaction: Do years of experience make a difference? *Teaching and Teacher Education*, 879-889.
43. Maele V. D., H. V. (2012). The Role of Teacher and Faculty Trust in Forming Teachers' Job Satisfaction: Do Years of Experience Make a Difference? *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 879-889.
44. Maslach C., J. S. (1986). Maslach burnout inventory. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
45. Maslach C., L. M. (2017). Teacher Burnout: A Research Agenda. Understanding and Preventing Teacher Burnout. 295-303.
46. Maslach, C. (2003). Job burnout: New directions in research and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 189-192.
47. Milstein M., F. J. (1988). The over-stated case of educator stress. *Journal of Educational Administration* (26), 232-249.
48. Neimeyer, R. W. (2014). Psychological research on death attitudes: An overview and evaluation. *Death Studies*(28), 309-340.
49. Patrick S. Y., M. T. (2005). Do Demographic Characteristics Make a Difference to Burnout among Hong Kong Secondary School Teachers? *Soc Indic Res* (79), 491-516.
50. Pines, A. M. (2002a). Teacher burnout: a psychodynamic existential perspective. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 121-140.
51. Lazenby R. (2006). Teachers Dealing With the Death of Students: A Qualitative Analysis. *Journal of Hospice and Palliative Nursing* (8(1)), 50-56.
52. Rogers R. C. (1961). *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
53. Rogers R. C. (1964). Toward a modern approach to values: the valuing process in the mature person. *Journal of Abnormal and Social Psychology* (68), 160-167.
54. Russac R.J., G. C. (2007). Death Anxiety across the Adult Years: An Examination of Age and Gender Effects. *Death Studies*, 549-61.
55. Schaufeli WB, E. D. (1998). *The burnout companion to study & practice. A critical analysis*. London: Taylor & Francis.
56. Sun F., W. V. (2011). The Effects of Loss of Loved Ones on Life Satisfaction Among Residents in a Southwest Retirement Community: The Mediating Roles of Social Connectedness. *Journals Sagepub* (34), ctp. 222-245.
57. Taylor, D. A. (1980). Denial of Death in Close Encounters. *Journal of Death and Dying*, 277-279.
58. THORSON J.A (1993). Personality, death anxiety, and gender. *Bulletin of the Psychonomic Society*, (31), 589-590.
59. Travers C. (1998). Teacher stress: Past and present. *Stress in teachers. Past, present and future*, ctp. 1-13.
60. Yalom I. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.
61. Zhang Q., & S. (2007). A Burning Issue in Teaching: The Impact of Teacher Burnout and Nonverbal Immediacy on Student Motivation and Affective Learning. *Paper presented at the annual meeting of the NCA 93rd Annual Convention*. Chicago, IL..